

Kvalitetsutveckling av högre seminarier - förslag

Denna PM skisserar några förslag och synpunkter för att göra institutionens högre seminarier mer givande och intressanta. Seminarierna har en rad viktiga funktioner, bl.a.:

- Att vara ett viktigt forum för lärande om akademiskt hantverk, teorier, perspektiv, metoder, empirisk information och presentationsteknik för såväl doktorander som forskare.
- Att vara ett tillfälle för doktorander och forskare att få konstruktiva synpunkter på sina pågående forskningsarbeten.
- Att vara ett av institutionens viktigaste instrument för att skapa och utveckla en distinkt forskningsmiljö, där doktorander och forskare kan känna att de är delaktiga i en gemensam process, bl.a. innefattande kunskaps- och färdighetsutveckling i bred mening.
- Att skapa och förmedla normer för gott vetenskapligt hantverk inom vårt ämne.

Av praktiska skäl säger jag nu att ett seminarium har fyra sorters aktörer: presentatören, seminarieledaren, diskutanden och seminariedeltagarna. Jag vill ge några uppslag till hur dessa olika aktörer kan bidra till att göra det till en spännande och utvecklande upplevelse att regelbundet delta i institutionens seminarier. Låt oss börja med de sistnämnda, ty de är flest.

Seminariedeltagarna

Vad kan du och jag som seminariedeltagare utan någon särskild roll göra för att bidra till konstruktiva seminarier? Jag har några direkta förslag om detta, men också en rad frågor att ställa till sig själv under seminariets gång för att stimulera den egna kreativiteten och intresset.

Förslag 1: Ta som föresats att på varje seminarium du deltar i göra åtminstone *en* kommentar som bidrar till att göra seminariet meningsfullt, utan att ha det ringaste med dina egna käpphästar att göra. Det kan vara en kommentar som kan vara värdefull för presentatören, som utgör en intressant synpunkt ur allmänt ämnesperspektiv, som hjälper seminariediskussionen att fokusera sig, som stärker den gemensamma identiteten som kulturgeografer, eller något annat.

Förslag 2: Ha med dig ett A4-block, dela in sidorna i två hälfter. Använd ena hälften för att göra noteringar angående seminariets sakinnehåll, som du kan ha som stöd för eget minne, eller för att kunna göra konstruktiva inlägg. Den andra hälften är avsedd för notiser om själva seminariet som en grupp-process. Notera

vilken typ av inlägg eller presentationselement som väcker intresse bland deltagarna, men också inslag som gör seminariet tråkigt, trögt och irrelevant. Poängsätt seminariet, t.ex. i dimensionerna "bidrag till lärande," "bidrag till normsättning," "värdefullt för presentatören," "bidrag till egen känsla av engagemang och delaktighet i gemensam utveckling," och ge med några korta ord en motivering till poängsättningen. Vitsen med denna övning är att väcka din egen uppmärksamhet för vad det är som skapar bra seminarier.

Förslag 3: Tänk vid varje seminarium ut tre olika kommentarer som skulle ha *negativ* effekt på seminariets kvalitet. Vitsen med denna övning är densamma som föregående, nämligen att öka medvetandet för vad det är som påverkar seminarieprocessen i en positiv riktning.

Förslag 4: Använd seminarierna som tillfällen att öva din egen känsla för timing och takt. När är rätta tillfället att ge en kommentar? När är fel tillfälle? Vilken typ av kommentarer faller i god jord hos presentatören? Pröva dig fram, och observera hela tiden resultatet: ledde kommentaren framåt, och om den gjorde det, på vilket sätt?

Förslag 5: Kommentera när du tycker att seminariet håller på att spåra ur eller är improduktivt, genom att själv föreslå i vilken riktning du tycker att diskussionen bör gå vidare.

Fråga 1: Vad är det som är presentatörens fundamentala passion i det han/hon sysslar med? Vad brinner vederbörande för, vad är essensen i det han/hon engagerar sig i? Dessa frågor kan hjälpa dig att finna det som är spännande och utmanande i ämnet, även om det inte ligger nära dina egna intresseområden. De kan också hjälpa dig att klargöra hur du bäst kan ge ett bidrag till presentatörens arbete.

Fråga 2: Hur kan mina speciella erfarenheter och kunskaper länkas till presentatörens ämne (metod, paradigm, begrepp, material, metoder)? Frågan gäller i båda riktningarna, d.v.s. både vad du kan tillföra presentatören, och vad presentatörens perspektiv kan ge dig. Detta är en utmaning som kan hålla din kreativa energi levande under seminariet och göra det spännande att delta även i seminarier som inte direkt berör ditt ämne.

Fråga 3: Vad är mitt motiv när jag öppnar munnen? Vad är det jag vill uppnå med mitt inlägg? Är det för att tillfredställa mina egna behov, eller drivs jag av att bidra till gemensamt lärande?

Allmänt: Tre typer av inlägg har goda förutsättningar att få konstruktiv effekt:

- a) "Informera mig": Kan du förklara vad som menas med ....?; Kan du utveckla det du sa om ....?; Kan du ge ett konkret exempel på ....? Denna typ av inlägg stimulerar presentatören att tänka vidare, klargöra, konkretisera. Den tillför också seminariet energi, för att presentatören märker att åhörarna är intresserade.

- b) "Aktivt lyssnande": Du säger alltså ....; Du ser det så här ...; Om jag formulerar om med egna ord menar du alltså....? Denna typ av inlägg tjänar till att skapa en gemensam förståelse av vad man talar om, och drar också uppmärksamheten till att man faktiskt *har* en gemensam förståelse. Har man det de facto inte så blir det synligt av denna typ av frågor. Dessa frågor tillför också energi (=uppmärksamhet) till seminariet genom att presentatören märker att åhörarna verkligen lyssnar.
- c) "Jag-budskap": Jag ser det så här ...; Jag förstår inte vad du menar ...; Jag föredrar personligen att göra .....; Jag skulle välja att ....; Jag reagerar xxxxx på detta, för att .... Uppehåll dig inte vid vad du är emot, utan vad du är för. Jag-budskap innebär att du klargör att det du säger kommer från ditt personliga perspektiv, vilket lämnar presentatören frihet att instämma eller ha en annan mening. Motsatsen är att diagnosticera det presentatören säger som vagt, ogenomtänkt, ogrundat, felaktigt, olämpligt, otydligt, etc.

Jag tror att konstruktiva inslag i seminarierna har en kumulativ effekt: de drar andra med sig, skapar intresse och spänning, och leder till att andra blir mer engagerade i en positiv uppåtspiral.

Seminarieledaren

Seminariets ledare, eller ordförande, har en viktig roll som dirigent för den akademiska orkestern. Utan dirigenten blir det svårt att veta när de olika satserna börjar och slutar, och orkestern får svårt med dynamiken. Dirigenten har också i uppgift att signalera när bastrummorna är för dominerande, eller när violinerna behöver framhävas mer.

Framför allt är det seminarieledarens uppgift att tillhandahålla en produktiv form för seminariet. Denna bör helst ha gjorts upp med presentatören i förväg. Seminarieledaren arbetar i allas uppdrag, för att seminariet ska bli givande för såväl presentatören som för deltagarna. Seminariet bör ges en tydlig startsignal, och seminarieledare bör inleda med att ge en kontext. Vad är seminariets syfte, vad ska den gemensamma energin fokuseras kring? Handlar det i första hand om att generera nya idéer, att pröva om ett visst upplägg är hållbart, att detaljgranska ett manuskript, att stimulera till en öppen och kreativ diskussion, att ge alla inblandade information om var presentatören befinner sig i processen? Vilken är den konkreta bakgrunden till seminariet, d.v.s. i vilken situation befinner sig presentatören? Vad är viktigast för presentatören att uppnå med seminariet?

Seminarieledaren bör i allas intresse ta ansvar för att presentatören disponerar tiden väl, d.v.s. inte tar alltför mycket tid till att föreläsa om sina favoritfrågor, om detta inte bidrar till ett produktivt seminarium.

Seminarieledaren bör också hålla koll på hur stämningen utvecklar sig, samt ta initiativ till att öka dynamiken, om det behövs. Blir det trögt kan seminarieledaren ställa direkta frågor, också till enskilda deltagare ("vad tycker du om det här, du har ju sysslat med xyz"). Blir det starkt kritisk stämning kan han/hon gå in och försvara den som blir kritiserad, och markera värdet av att olika synsätt och synpunkter ventileras utan att för den skull något måste dominera. Givetvis är det också seminarieledarens ansvar att seminariet håller sig till den röda tråden, t.ex. genom att be långgrandiga kommentatörer att sammanfatta sina synpunkter med hänvisning till tiden.

Seminarieledaren bör avslutningsvis kommentera hur seminariet varit, t.ex. genom att från deltagarna samla några korta omdömen i form av ord uppskrivna på tavlan under rubrikerna "positivt" och "negativt."

Presentatören

Presentatören bör i förväg tänka över hur den samlade uppmärksamhet från deltagarna som ställs till förfogande bäst kan utnyttjas. Vad är för dig allra viktigast att uppnå: Att så många som möjligt övertygas om att du kan dina saker? Att generera nya idéer? Att kolla om de planer du har håller för en kritisk granskning? Att få konkreta förslag på material, metoder, litteratur? Att bereda marken för att få en doktorandtjänst? Att skapa en spännande debatt? Något annat?

Du bör inleda seminariet genom att tala om vad du hoppas av det, samt genom att kort förklara varför du håller det. Även om du är starkt upptagen av möjligheten att få prata om dina egna intresseområden bör du också ta hänsyn till forskarkollektivets intressen och behov, d.v.s. att utforma seminariepresentation så att den blir så givande som möjligt.

Ta presentationen på så mycket allvar att du i förväg tänker igenom dramaturgi, illustrationer, disposition och pedagogik. En modell för presentationer (Fisher & Torbert, 1995) rekommenderar att man ska: a) ge en kontext (presentera bakgrund syfte, frågeställningar, vilka antaganden man utgår från); b) argumentera för de val, förslag, slutsatser man gjort; c) illustrera med åskådliga exempel; och d) ställa frågor till åhörarna för att få deras syn. Det kanske inte passar jämt, men är ändå tänkvärt.

Ofta är det mest produktivt för presentatören att låta bli att gå alltför djupt in i en diskussion om kritiska synpunkter, d.v.s. att utveckla ett engagerat försvar av varför man tycker att en viss kritisk synpunkt inte är relevant. Det slösar bara tid. Skriv upp alla synpunkter som kommer i stället, och sälla sedan bort det som du inte tycker var relevant i efterhand.

Diskutanden

Diskutanden bör ha ett mantra summande i medvetandet under hela tiden han/hon förbereder seminariet genom att läsa presentatörens manus, och under

själva seminariet. Detta mantra bör lyda något i stil med: "Hur kan jag bäst bidra till presentatörens utveckling som forskare"?

Att få initierat kritiskt-konstruktiva synpunkter på det man skrivit är en ovärderlig gåva, som de flesta dessutom får alldeles för sällan. Det är visserligen roligt att få höra att det man gjort är bra, men om detta är enda kommentaren så har inte så mycket lärande ägt rum. Saker bör benämnas vid sina rätta namn, fast i en konstruktiv anda.

Ibland kan checklistor vara ett gott stöd för att disponera en systematisk kommentar av ett manuskript. Jag bifogar därför mina "Frågor inför en doktorsavhandling," som främst lämpar sig för avhandlingsutkast.

FRÅGOR INFÖR EN DOKTORSAVHANDLING

1. Är syftet legitimt?

Är syftet klart formulerat?

Är forskningsproblemet relevant?

Diskuteras hur problemformuleringen uppstått, samt vilken grundansats problemet formulerats inom?

Är syftet hanterbart?

Placeras forskningsproblemet in i förhållande till befintlig litteratur?

2. Är den valda metoden ändamålsenlig?

Diskuteras alternativa metoder?

Kan syftet uppnås med hjälp av metoden?

Innebär metoden viktiga begränsningar? Diskuteras dessa?

Präglas genomförandet av gott vetenskapligt hantverk?

Kan läsaren följa hur författaren gått till väga?

3. Är det empiriska underlaget av god kvalitet?

Tillräcklig substans?

Ändamålsenligt urval?

Diskuteras felkällor, tolkningsproblem, etc.?

Alternativa möjligheter?

Kan materialet ge underlag för att besvara forskningsproblemen?

4. Är slutsatserna relevanta och trovärdiga?

Är slutsatserna klart formulerade?

Är slutsatserna väl underbyggda?

Uppfylls avhandlingens syften?

5. Form

Klar struktur/disposition?

Balans mellan olika delar?

Språk

Illustrationer och tabeller

Källhänvisningar och referenslista

6. Vad är avhandlingens bidrag till vetenskapen?

Ger författaren ett självständigt bidrag?

Teoretiskt bidrag?

Metateoretiskt bidrag?

Metodologiskt bidrag?

Empiriskt bidrag?

Avslutning

Det är ett fantastiskt privilegium att få vara akademiker. Låt oss verkligen göra vad vi kan för att realisera den potential som detta privilegium för med sig. Våra idealvisioner om vad universitetet borde vara kanske vi inte kan genomföra fullt ut under kommande budgetår, men vi kanske kan röra oss i rätt riktning?

Egna, och mycket bättre, förslag till kvalitetsutveckling av seminarierna:

1.

2.

3.

4.

5.

Referens

FISHER, D. & W. R. TORBERT (1995) Personal and organizational transformations: The true challenge of continual quality improvement. London and New York: McGraw-Hill.